

ערכה של הכרת טובה

ר' חנינא הוה ההוא עניא דהוה רגיל לשדורי ליה ארבעה זוזי כל מעלי שבתא, יומא חד שדרינהו ניהליה ביד דביתהו, אתאי אמרה ליה לא צריך, מאי חזית? שמעי דהוה קאמרי ליה במה אתא סועד בטלי כסף או בטלי זהב (במפות של פשתו לבנות או בשל משי צבועות — רש"י), אמר דהיינו דאמר ר' אלעזר בואו ונחזיק טובה לדמאינו שאלמלא הם היינו חוטאים בכל יום, (שאנו מעלימים עין מן העניים, אבל עכשיו הרמאים גורמים לנו — רש"י) שנאמר: „וקרא עליז אל הי והיה בך חסא" (דברים ט"ו) ותני ר' חייא בר רב מדיפתי ר' יהושע בן קרחה אומר כל המעלים עין מן הצדקה כאילו עובד ע"ז, כתיב הכא „השמר לך פן יהיה עם לבבך בליעל" וכוי (שם) וכתיב החס „יצאו אנשים בני בליעל" (דברים י"ג) מה להלן ע"ז אף כאן ע"ז. (כתובות ט"ז).

יש לעמוד על ביאור הענין הזה שלכאורה הוא סותר לעובדה של מר עוקבא שהובא בגמרא לפני הענין של ר' חנינא, וז"ל: מר עוקבא הוה עניא בשבבותיה דהוה רגיל לשדורי ליה ארבע מאות זוזי כל מעלי יומא דכפורי, יומא חד שדרינהו ניהליה ביד בריה, אתא א"ל: לא צריך, א"ל מאי חזית? דקא מזלפי ליה יין ישן, אמר מפנק כולי האי! כפלינהו ושדרינהו ניהליה, ע"כ, ולא נהג כן ר' חנינא? ומוכרחים אנו לומר כי באמת דעות מר עוקבא ור' חנינא שוות, רק בנוגע לאכול על מפות יותר חשובות אינו שייך להיות מפונק כל כך שיוכל לקבל צדקה, כמו לזלף יין ישן שאצל מר עוקבא שראה בנידון זה עני מפונק, ולזאת נתן לו כפלים מכפי שנתן לו מקודם, (עיין תוספות).

אבל נפלא מאד גודל ורוממות נפשם של חז"ל ומהלך מחשבתם בחובת הצדקה שהוא למעלה מהשגת המין האנושי, כי על ידי חסרון כל שהוא בשלילת המעלה של צדקה באופן חצוני, — שלא אמרו המקשה את לבו מן הצדקה

כאילו עובד ע"ז, רק "המעלים עין" באופן חצוני שבגוף, — נחשב להם כאילו עובד ע"ז שנאמר על זה יהרג ואל יעבור.

ומפני עוצם החיוב למסור גופו ואברין וחושיו למען עשיית הצדקה המציאו על ידי זה אופן חדש במידת הכרת טובה להרמאים שעל ידם ינצל האדם מחובותיו הבלתי גבוליים להיות עסוק תמיד בלב ונפש ולהמציא המצאות לאין שיעור בעבודת הצדקה עד שאין בכח האנושי למלא הרבה, והרמאים שגורמים לנו להנצל מהחוב היותר גדול שאין לשער אנו מחוייבים להחזיק טובה להם.

ורואים אנו מזה כי המצוות שבין אדם למקום והמצוות שבין אדם לחברו מלכדים ומאוגדים כאחד, לא כפי שמקובל בין הבריות כי המה שני ענינים נפרדים, ואפשר לאדם להיות גומל חסד עם הבריות אף ללא התקרבותו לה, וכן להיפך, אפשר לקיים מצוות שבין אדם למקום אף מבלי היות טוב לבריות, אבל אין זה דעת ה' ותורתו כי אם המה מאוגדים ומאחדים אלו באלו בלא שום הפרדה ביניהם. ולא רק באופן סידורי וחצוני שנאמר שעל האדם להתענין משני המקצועות שהם שני חלקי התורה, אלא בכל ענין ודבר של מעשה מחיובי התורה יש בו אריגה של בין אדם למקום ולחבירו, ובמעשה החסד שבין אדם לחבירו יש בו הכרה ואמונה בה'.

ומעניין לנו להביא דברי חז"ל אלה: "ולא זכרו בני ישראל את ה' וכו' ולא עשו חסד עם בית ירובעל גדעון" (שופטים ח') — הוי אילו עשו חסד עם בית ירובעל זכרו את ה'. הוי כל מי שעושה חסד כאילו מודה בכל הגסים שעשה הקב"ה מיום שיצאו ממצרים, וכל מי שאינו עושה חסד כאילו כפר" (ילקוט שופטים).

מאמר חז"ל זה מבאר ומדגיש את המושג של "עולם חסד יבנה" שכל פעולת חסד שבין אדם לחבירו משפיעה על איכות הכונה והמעשים של בין אדם למקום, והא בהא תליא, ודבר זה אמנם מתקבל על הדעת שמעשה החסד לזולת עולה לרצון לפני הבורא ית"ש. אבל בכל זאת יש כאן חידוש גדול בדברי חז"ל ובמסקנתם שכל פעולת חסד ערכה חשוב כל כך עד שהיא נכללת עם הדיברה הראשונה "אנכי ה' אלקיך" ו"כאילו מודה בחיוב בכל הגסים שעשה הקב"ה מיום שיצאו בני ישראל ממצרים". תא חזי מעלת החסד! ואם גם הוא נעשה רק פעם אחת לבד דיו לקורטוב אחד של חסד, שבשבילו יזכה עשהו להתדבק ולהתחבר עם מקור החסד הנצחי העליון, וכן מי שחסר לו החסד אין זה רק חסרון במעלה, אלא נחשב הוא כאילו כפר בעיקרו.

ובזה יובן לנו הענין של "המעלים עין מן הצדקה כאילו עובד ע"ז", אף כי התנהגות זו היא רק חסרון בשלילת המעלה הטובה ואין בזה הרבה להעיד לכאורה על טיב האיש, בכל זאת חז"ל באספקלריתם המאירה השקיפו לתוך נשמתו של זה המתעלם מצורך נתינת צדקה — והעלו שנשמתו של זה היא אהבה עצמית מופרזת ומגושמת, וחושב הוא על ממונו "כחי ועוצם ידי עשה לי החיל הזה" — ואין בדעתי לסייע לנצרך הזה", מהלך מחשבות כזה חד ושורש אחד הוא עם ההכרה בע"ז! אכן רק ענף-שריג דק התגלה ויודעי דבר-חז"ל עמדו על טיב שורש נשמתו של האיש.

ובזה יובנו לנו דברי שלמה המלך "כי את כל מעשה האלקים יביא במשפט", ועד כמה צדקו ועמקו דבריו, כי העבירות הנחשבות לכאורה לקלות והאדם העוברן לא יוכל לכאורה להיחשב למושחת זרע מעללים, בכל זאת הסתכלות עמוקה בנפש האדם מוכיחה שכל מעשה קטן מסונף ומחובר לשורש פורה שהוליד מעשה זה, השרשים הם שפונים בעמקי הנפש והמעשים הקלים החצונים המופיעים לעינינו לטוב או לרע, יכולים להעיד לפני עין בוחנת מעמיקה על טיב שרשיו של האדם.

ואנו רואים חידוש גדול הנוגע לעניננו, כי על האדם לדעת, כי לא רק חסרון כל שהו במעשה החסד והטבה לזולתו נוגע בעני אמונה כפי שנתבאר לפנינו, אלא באמת אף בנוגע למדות האדם כל חסרון בהכרת טובה לזולתו נחשב כאילו כפר בטובתו של הקב"ה.

"ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף" (שמות א') כשם שכפר ביוסף כך כפר בבורא הכל, ומתחילה היה כפוי טובה ליוסף, ולבסוף כפה טובה להקב"ה ואמר לא ידעתי את ה', הא למדת שכפיית הטובה הוקשה לכפירה בעיקר, לכן הקב"ה מזהיר את ישראל ואומר "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" — הזהרו שלא תכפו טובתי, שכפוי טובה אינו יכול לקבל פני מלכות שמים" (מדרש רבה שמות). רואים אנו מזה את ערך הכרת הטוב והחסד שאינה מצד דרך ארץ אנושי, ואינה "לפנים משורת הדין" מצד אנשי המעלה בלבד, אלא חובה היא מצד הרגשתם הטבעית והרגילה של כל בני האדם ואף של רשעי העולם, מי שאינו מדקדק בה, רואים בו ירידה ופגם בכל מדריגת אישיותו.

ומעניין לראות ענין זה ביתר ביאור בדברי חז"ל וז"ל: "למה קראו מלך חדש והלא פרעה עצמו היה? אלא שאמרו המצרים לפרעה: בואו ונודוג לאומה זו, אמר להם: שוטים אתם, עד עכשיו משלהם אנו אוכלים והיאך

נזדוג להם, אילולא יוסף לא היינו חיים, כיון שלא שמע להם הורידוהו מכסאו שלשה חדשים, עד שאמר להם: כל מה שאתם הריני עמכם והשיבו אותו, ולפיכך כתיב „ויקם מלך חדש” (שם), הרי לפנינו פרעה מלך מצרים שידוע ברשעותו והתכחשותו לאלקים, ובכל זאת ראה את עצמו משועבד ליוסף ולאחיו ולדורותיהם אחריהם בגלל הטובה שגמל אתם בשנות הרעב ולא הסכים לעמו להזדוג לישראל עד שויתר על כסא המלוכה במשך שלשה חדשים.

ואין אנו יכולים לתאר כמה קשה לותר על כסא המלוכה, וביחוד מלכות מצרים שהיתה באותו זמן מושלת על כל העולם, ומה גדול היה הצער של פרעה לעזוב כבוד מלכים, כסא המלוכה לאחר שכבר ישב עליו, ועם כל זה, עם כל הקושי הרב שבצעד כזה, מצא פרעה עוז בנפשו להתגבר על עצמו ולהתפטר מכסא המלוכה ובלבד שלא לכפור בטובתו של יוסף שגמל עמהם, וכמה ראה אף פרעה הרשע חובה להעריך מעשה חסד של יוסף ולהתחשב בזה עם כל עמו של יוסף ולדורותיו אחריו!

ומזה אנו למדים שאף מי שיש בו מדת הכרת טובה באופן ושיעור גדול כזה, אבל אם איננו עומד ומחזיק מעמד עד תכלית הנסיון הרי זה כאילו בטל בזה כל המדה של הכרת טובה כי מכיון שפרעה לא החזיק מעמד אלא שלשה חדשים בלבד, ולבסוף הושפע מתביעותיו של עמו משום הסכנה לקיום מלכות מצרים פן יתוספו על שונאיהם ויגרשו אותם מן הארץ אומר עליו הכתוב „אשר לא ידע את יוסף” כאילו לא הכיר בטובתו כלל וכלל, ובא לבסוף לידי כפירה בה' ואמר „לא ידעתי את ה'”, ובאמת בענינים רוחניים עלינו תמיד לשוות מול עינינו את הכלל הגדול של „סוף מעשה במחשבה תחלה”, כל נדנוד של מעשה או מחשבה נועץ שרטון ומטיל שרשים עמוקים בעתיד הרחוק עול שרטונות כאילו נבנים אחר כך מגדלים ומצברים של השחתה וקלקול.

ותשמש לנו לענינינו גם הערת חז"ל „למה נסמכה פרשת חלה לפרשת ע"ז לומר לך שכל המקיים מצות חלה כאילו בטל ע"ז, וכל המבטל מצות חלה כאילו קיים ע"ז” (מדרש תזריע). לכאורה מה השייכות ענין של מצות חלה לע"ז? אך על פי מה שנתבאר לפנינו יובן לנו ההסבר: אדם שעינו צרה בפרוסת החלה שלא להפרישה מעיד על השורש הפורה ראש ולענה הטמון בעמק לבו על אהבה עצמית ואנכיות מטומטמת; על קמצנות מגונה וגסות רוח של „כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה”, וזה נובע לא רק מחסרון המדות ביחס לזולתו,

כי אם בעיקר מהתרחקות מהקב"ה, מהבנת טובו חסדו וחינו של הקב"ה החי לנצח ולעולמי עולמים, והוא האדם נברא על ידו של הקב"ה לתת לו הזדמנות לגמל חסד ומעשים טובים עם חברו, והתרחקות מהקב"ה, אף במצוה של הפרשת חלה, מובילה את האדם לידי קיום ע"ז, "פן יפתה לבבכם" — וממילא — "וסרתם ועבדתם אלהים אחרים"...

וזה סוד ויסוד גדול במהותו של האדם שחסרונות והעדר מעלות, לכאורה לא חשובות ביותר ושאדם דש בעקבו, מסתעפות ומתעבות אח"כ בעתידו ובעתיד זרעי לעצי-אשירה רמים ונשאים ועד לב השמים יגיע לפגע. ואכן ידעו חז"ל להשקיף אל מרחקי ועמקי נפש האדם.

הרבה יש לנו ללמד בנידון זה מן המסופר בתורה, על עשר מכות שהביא הקב"ה על המצרים במצרים. לפני כל מכה ומכה נאמר למשה רבנו: "קח את מטך, ונטה את ידך על מצרים", כך הוא אצל המכה של ארבה, חשך ועוד. אבל אצל המכות של דם וצפרדעים נאמר: "ויאמר ה' אל משה אמור אל אהרן קח מטך וכו'". מדוע לא הורשה כאן משה בעצמו להביא את המגות? ואמרו חז"ל: הובא ברש"י "לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו, לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה על ידי אהרן". וכמו כן אצל מכת הכנים נאמר "אל אהרן". ואומר על זה גם כן: "לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול, ולקה על ידי אהרן".

והנה כידוע היה דבר יציאת מצרים התופעה הכי כבירה בתולדות הבריאה כולה, כי על ידי זה נתברר מציאות ה' והשגחתו הפרטית, כפי שנאמר: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", מכות מצרים היו ביסודן חלקי האלפא ביתא של יציאת מצרים, כלומר בכל מופת של מכה היה כלול חלק מתאים של יציאת מצרים העתידה, ולפיכך ענין ביצוע המכות היה חשוב מאד לכל עם ישראל, ובכל זאת ניטלה זכות גדולה זו ממשה, להביא את המכות של דם, צפרדעים וכנים. דם על שום מה? משום שהמים הגינו עליו כאשר הושם בתיבה בקטנותו, כדי לשמר על חייו מפני פרעה ופקידיו. ואם כן איך זה יהיה כפוי טובה למים הללו ויהפכם לדם? צפרדעים וכנים על שום מה? משום שהאדמה אספה לתוך חולה, את גווית המצרי שמשה הרגו, ואם כן איך יבזה משה אדמה זו וימלאנה צפרדעים וכנים מגואלות? שליחות זו נמסרה איפוא לאהרן אחיו במקומו. צא ולמד כמה חשובה היא אצל הבורא המדה של הכרת טובה, אפילו לדוממים המוחלטים כמו המים והאדמה, שאינם

מכירים כל עיקר בטוב הנגמל להם ולהפך. אכן אין הם מרגישים בגמול ועונש, אבל משה הלא הנהו בעל הרגשה חריפה, ובכן עליו להתנהג בצדק גם עם הדוממים הללו, כאילו היו דומים בהרגשתם, זוהי דוגמה נעלה של יושר וצדק, כלפי כל מעשה ידיו של הקב"ה.

פירושם של חז"ל בענין זה על התורה, מראה על גדלותם המוסרית ואצילות רוחם המופתית, ואין כדוגמתם גם אצל פילסופי אומות העולם שבכל הדורות. הכרת טובה גם לדומם — זהו שיא רוחני גבוה לאין ערוך, שרק חכמינו הנשגבים הגיעו אליו. ומוזה אנו יכולים ללמד קל וחומר על היחס ההגון לבני מיננו, מה הדוממים שאין בהם כל חיות והרגשה, אנו מצווים להכיר טובה, אם הם מועילים לנו באיזה מעשה מצידנו, על אחת כמה וכמה שחוב גדול מוטל עליו להכיר טובה מרובה לחברנו, האנשים החיים והמרגישים, כשהם גומלים לנו חסד, ומכאן מקור המצוות של בין אדם לחברו.

ידועים מאמרי חז"ל "חביב אדם שנברא בצלם אלקים" ו"חביבים ישראל שנקראו בנם למקום", מאידך מוצאים אנו: "ר' עקיבא אומר: ואהבת לרעך כמוך, זה כלל גדול בתורה. בן עזאי אומר: זה ספר תולדות אדם ביום ברוא אלקים אדם בדמות אלקים עשה אותו — זה כלל גדול בתורה". ובעצם תוכן הדברים אחד הוא. כי מה הוא הטעם של מצות ואהבת לרעך כמוך? — משום שכל בני אדם נבראו בצלם אלקים ודמותו, ואב אחד לכולם ומתוך אהבת הבריות בא האדם לאהבת ה'.

מן האמור יוצא שהרעיון של "צלם אלקים" מכליל ומאחד את אהבת הבריות עם אהבת ה', ואדם שחסרה לו אהבת הבריות גם אהבת ה' שלו חסרה ולקויה, וזה המובן של "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" אחד ממש במציאות ובצורתו התכליתית, היינו שעם ישראל כולו הוא גוף אחד המורכב מאברים שונים רבים, ולכן כשאדם מישראל משולל אהבת חברו הוא מערער בכך את היסוד של "ישראל גוי אחד בארץ".

וזה גם הענין של "כל ישראל ערבים זה בזה". כי הרי 'ישראל גוי אחד' איננו רק מצד ההבדל בינינו ובין הגוים אחרים, אלא בעיקר מצד עצמו, מצד איכותו וסגולתו, הצלם אלקים המאחד והמאגד את כל עם ישראל, כאילו הוא אדם ענקי בעל אברים לרבבות ולמיליונים, ומטעם זה שומה על האדם מישראל לשוות נגדו תמיד ולקבוע ברעיונו שבכל מעשה שהוא עושה בחייו יום יום הוא אחראי לא רק לעצמו ולאישיותו אלא לכל ישראל לכלל ולפרט.

ובזה יובן מאמר חז"ל: "ר' יהושע אומר: המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר "הושע ה' עמך את שארית ישראל בכל פרשת העיבור". מאי פרשת העיבור וכו' אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שהם עוברים עבירה יהיו כל צרכיהם לפניך" (ברכות כ"ט) רואים אנו מזה שכשהאדם נמצא במקום סכנה וכל מחשבותיו נתונות לדאגה לחייו והוא צריך להתפלל לה' — מהי התפלה שעליו להתפלל לא בעד עצמו, בעד חייו הוא, אלא בעד כלל ישראל. אבל כפי שביארנו גם התפלה בעד הכלל היא לעצמו כי האדם הישראלי כלול בתוך כל ישראל מצד "גוי אחד" וצלם אלקים המאחד את כל בני ישראל ומחברם לאביהם שבשמים, ובתפלה זו נכללו כל התפלות שיש להתפלל.

ובכל זה יובנו לנו דברי חז"ל שבראש מאמרנו, עד כמה הרגישו חז"ל בכל הענינים והמצבים שבנושא אחד, ישנם כמה הרגשים מתחלפים, כמו בחומר העלמת עין מן הצדקה כאילו עובד ע"ז, ובאותו ענין הרגישו גם כן את הכרת טובה להרמאים ואמרו: "באו ונחזיק טובה להרמאים" שזה לא רק ביטוי דרך אגב מצד חומר של "המעלים עין מן הצדקה", אלא הרגישו ממש הכרת טובה בחסדם של הרמאים בתור נושא מיוחד ששייך גם כן לענין זה, שהרי בחסרון הכרת טובה יש בו גם כן מעין כפירה בה'.

ומדה טובה מרובה ממדת פורעניות. ורואים אנו כי עניני בין אדם למקום ועניני בין אדם לחברו ועניני דרך-ארץ, מאוחדים ומאוגדים ביחד.

חדו"ת מאת ראשי הישיבה

רבניה ומחנכיה

בענין כאשר זמם ולא כאשר עשה

א

הרמב"ם בהלכות עדות, פ"כ ה"ב, כתב: נהרג זה שהעידו עליו ואחר כך הוזמו אינן נהרגין מן הדין, שנאמר כאשר זמם לעשות ועדיין לא עשה ודבר זה מפי הקבלה, אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקין, וכן אם יצא הממון מיד זה ליד זה בעדותן חוזר לבעליו ומשלמין לו, ובהשגות הראב"ד: נהרג זה שהעידו עליו וכו', א"א שבוש הוא זה.

ובכס"מ שם כתב: אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקין וכן אם יצא הממון וכו', צריך לבקש טעם מאין לו לרבינו לחלק בין מיתה לממון ומלקות דלכאורה משמע דל"ש ממון או מלקות או מיתה בכולהו בעינן כאשר זמם ולא כאשר עשה ואף כי אפשר לחלק בין ממון למיתה דממון אפשר בחזרה וכיון שכן כך לי עשה כמו זמם וכן כתבו התוס' ריש ב"ק (דף ה:): ד"ה ועדים זוממים אהא דתני רבי חייא עדים זוממין בכ"ד אבות נזיקין כו' אין סברא לחלק בין מלקות למיתה כו' וכנראה שלזה כיון הראב"ד שכתב שיבוש הוא זה כו', עי"ש.

קודם שנבאר את דברי הרמב"ם נעמוד על מקור הדברים בדברי הגמרא. תנן, מכות ה, ב: אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין שהרי הצדוקין אומרים עד שיהרג שנאמר נפש תחת נפש אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים ואם כן למה נאמר נפש תחת נפש הא אינן נהרגין עד שיגמר הדין, ושם בגמ': תנא בריבי אומר לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין, אמר אביו בני לאו קל וחומר הוא, אמר לו לימדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין כו', חייבי מלקיות מנין תלמוד לומר רשע רשע חייבי גליות מנין אתיא רוצח רוצח, וברש"י שם כתב: חייבי מלקיות מנלן, אמתניתין קאי דאמר אין עושין דין הזמה עד שיגמר הדין ויליף לה מנפש בנפש דמשתעי בחייבי מיתות חייבי מלקות מנלן העידוהו שחייב מלקות והוזמו מנלן דאין לוקין אלא אם כן נגמר

הדין תחלה על פיהם, חייבי גליות מנלן, העידוהו שחייב לגלות והוזמו ותנן במתניתין סופג את הארבעים מנלן עד שיגמר הדין כו'.

פירש בזה רש"י דשאלת הגמ', חייבי מלקיות מנין חייבי גליות מנין לא נשאלה על הברייתא דתנא בריבי, הדנה בדין הרגו אין נהרגין, דסליק מינה, אלא על המשנה, הדנה בדין שאין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין.

אמנם בפירוש רבינו חננאל שם כתב: תניא רבי אומר לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין, א"ל אבא ק"ו הוא, א"ל לימדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין כו' וכן בחייבי מלקיות אתיא רשע רשע כו' מה בחייבי כריתות ובחייבי מיתות אין עונשין כו' מן הדין כך חייבי מלקיות, בחייבי גליות נמי אתיא רוצח רוצח.

פירש בזה רבינו חננאל דשאלת הגמ' חייבי מלקיות מנין חייבי גליות מנין לא נשאלה על המשנה אלא על הברייתא דהרגו אין נהרגין דסליק מינה, ושואל לענין הדין של כאשר זמם ולא כאשר עשה אם ישנו גם בחייבי מלקיות וחייבי גלות כמו בחייבי מיתות או לא.

וצריך להבין למה נאדי רש"י מפירושו של הר"ח ופירש דהשאלה חוזרת על המשנה, כיון שכבר הפסיקה הגמ' בברייתא, ונשאלה השאלה מיד אחרי דברי הברייתא, הלא פירושו של הר"ח עולה יותר יפה, מלפרש שהשאלה חוזרת על המשנה, שכבר יש הפסק בינה ובין השאלה בברייתא הדנה בדין אחר.

ובגבורת ארי שם כתב: חייבי מלקיות מנין פרש"י אמתניתין קאי דאמר אין עושין דין הזמה עד שיגמר הדין ולכאורה יש לפרש דקאי נמי אהיא דבריבי דאמר הרגו אין נהרגין ועלה קאמר ח"מ מנין דאם לא לקה הנידון לוקין ואם לקה אין לוקין וה"נ י"ל חייבי גליות מנין דאם גלה הנידון אין לוקין אם הוזמו¹, אבל גם הרמב"ם בפ"ק — צ"ל בפ"כ — מהל' עדות נמי כתב נהרג זה שהעידו עליו ואח"כ הוזמו אין נהרגין כו' אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקין, ונ"ל דה"ט דרש"י והרמב"ם משום דאע"ג דאינם ראויים ללקות מפני כאשר זמם דכאשר זמם ולא כאשר עשה אפ"ה

1) וכן להלן שם, בד"ה חייבי גליות, הרבה להקשות על פרש"י וכתב: ולי נראה כו' הא דקאמר הגמ' ח"מ מנין ח"ג מנין לא אמתניתין קאי אלא אברייתא דבריבי, וכפי שהראנו כחן הגבורת ארי בזה לפירושו של הר"ח שפירש כן.